

Strateški plan Zelene liste Srbije za period 2022–2024.

Sadržaj

Uvodna reč	3
Javne politike korišćene u izradi strateškog plana	4
O Savezu	4
Vizija i misija Zelene liste Srbije	5
Naša vizija.....	5
Naša misija.....	5
Vrednosti i principi	6
Analiza okruženja	8
Analiza kapaciteta Saveza.....	10
Specifični problemi i strateški prioriteti.....	11
Strateški ciljevi i očekivani rezultati.....	13
Raspoloživi resursi i mogući izvori finansiranja.....	14
Monitoring i evaluacija	14
Aneks 1 – Akcioni plan sprovođenja strateškog plana Zelene liste Srbije za period 2021–2024.....	15

Uvodna reč

Strateški plan Saveza OCD Zelena lista Srbije za period 2022.- 2024. je drugi po redu zvanični plan koji treba da usmeri delovanje Saveza u skladu sa novim okolnostima. U tom smislu on se zasniva na rezultatima prethodnog plana uz nužne korekcije koje su uslovljene promenama u okruženju unutar Saveza ZLS.

Svrha ovog drugog po redu Strateškog plana za period od 2022. godine do 2024. jeste kao i kod prethodnog da obezbedi sinergetsko delovanje svih članica Saveza i usklađenost sa zajednicama u kojima delujemo. Očekujemo da će ovaj plan biti dobar polazni dokument za izradu konkretnih projekata, operativnih i akcionih planova, a posebno u oblasti komunikacije sa okruženjem i uključivanja zainteresovanih u naš Savez što treba da doprinese jačanju njegovih kapaciteta u narednom periodu.

Ovaj Strateški plan je pripremljen u okviru programa EKO-SISTEM Podrška reformama u životnoj sredini i osnaživanja mreža udruženja građana koje se bave zaštitom životne sredine, koji sprovode Mladi istraživači Srbije uz finansijsku podršku Švedske agencije za međunarodnu razvojnu saradnju. U procesu izrade Strateškog plana ZLS učestvovala je i Strateški plan pripremila radna grupa za strateško planiranje, sačinjena od sedam delegiranih članova i članica udruženja.

Zahvaljujemo svima koji su svojim učešćem doprineli izradi naše Strateškog plana.

Bor/Trstenik, septembar/oktobar 2021. godine

Javne politike korišćene u izradi Strateškog plana

Tokom procesa izrade prethodnog Strateškog plana ZLS, članice su imale su u vidu međunarodne strateške dokumente i istraživanja, posebno EU Direktive, strategije, zakone, uredbe i pravilnike Republike Srbije i regionalne i lokalne strategije, planove i odluke. U tom smislu za novi Strateški plan navedeni su samo noviji dokumenti javne politike:

- Predlog Programa upravljanja otpadom sa Nacionalnim planom upravljanja otpadom za period 2021-2024. , Ministarstvo zaštite životne sredine
- Zakon o upravljanju otpadom, Sl.glasnik RS br. 36/2009, 88/2010, 14/2016 I 95/2018
- Nacrt Prostornog plana Republike Srbije 2021.- 2035. godine
- Uredba o obaveznim elementima plana razvoja autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave, 2020
- Mapa puta za cirkularnu ekonomiju, Ministarstvo zaštite životne sredine, 2020.
- Zeleni dogovor i Akcioni plan za cirkularnu ekonomiju EU
- Srbija i Agenda 2030 – mapiranje nacionalnog strateškog okvira u odnosu na ciljeve održivog razvoja, GIZ
- NAŠA ZELENA BUDUĆNOST, Studija: Mogućnosti razvoja zelene ekonomije na području Crne Gore, Srbije, Sjeverne Makedonije, BiH i Albanije, 2021. Regionalni projekat
- Novi Regionalni planove upravljanja otpadom, lokalni planovi upravljanja otpadom i lokalni ekološki akcioni planovi.
- Zakon o planskom sistemu Republike Srbije, Sl. Glasnik RS br.30/2018
- Uredba o metodologiji upravljanja javnim politikama, analizi efekata javnih politika i propisa i sadržaju pojedinačnih dokumenata javnih politika, Sl.glasnik RS br.8/2019
- Pravilnik o smernicama dobre prakse za ostvarivanje učešća javnosti u pripremi nacrta zakona i drugih propisa i akata, Sl glasnik RS 51/2019.

O Savezu Zelena lista Srbije

Savez ekoloških udruženja Zelena lista Srbije je samostalni, dobrovoljni, nepolitički, neprofitni, patriotski, vaspitni i obrazovani savez, otvoren za sve koji prihvataju njegove principe i vrednosti, bez obzira na uzrast, pol, poreklo, nacionalnu, rasnu, versku i političku pripadnost. Savez ZLS je formalna organizacija civilnog društva, registrovana kao posebno pravno lice, čiji članovi nisu pojedinci već zainteresovane organizacije civilnog društva.

Sedište Saveza je od 2021. u Raški.

Savez svoje aktivnosti sprovodi na teritoriji Republike Srbije, a do sada registrovane članice su:

1. Centar za održivu budućnost „Zelena zona“ iz Knjaževca;
2. Društvo mladih istraživača Bor iz Bora;
3. Eko klub „Zeleni putokazi“ iz Raške;
4. Ekološki pokret „Moravski orašak“ iz Trstenika;

5. Ekološki pokret „Bela breza“ iz Kruševca;
6. „Inženjeri zaštite životne sredine“ iz Novog Sada;
7. Odred izviđača „Zavičaj 1093“ iz Vranja;
8. Udruženje „Porečje“ iz Vučja;
9. Institut za održivi razvoj i zaštitu životne sredine „Zeleni krug“ iz Novog Sada;
10. Udruženje Pokret za razvoj sela Village iz Zlota-Bor;
11. Udrženje „Zeleni ključ“ iz Niša
12. Planinarsko ekološko društvo RAS Novi Pazar (primljena septembra 2021.)
13. Timočki klub Knjaževac (primljena septembra 2021.)
14. Evropski pokret u Srbiji Valjevo (primljena septembra 2021.)
15. Građanska čitaonica Evropa Bor, (primljena septembra 2021.)
16. Centar za decu I omladinu Vrnjačka banja, (primljena septembra 2021.)

Vizija i misija Zelene liste Srbije

Vizija:

Savez ekoloških organizacija “Zelena lista Srbije “je lider u očuvanju i zaštiti životne sredine i promociji zelene ekonomije i održivog razvoja

Misija:

Savez ekoloških organizacija “Zelena lista Srbije “ kao mreža lokalnih ekoloških organizacija javnim zastupanjem, obrazovanjem, informisanjem i podsticanjem aktivizma građana doprinosi očuvanju prirodnih resursa i poboljšanju kvaliteta života građana Srbije kroz uspostavljanje sistema upravljanja otpadom u Srbiji u skladu sa principima cirkularne i zelene ekonomije i ciljevima održivog razvoja.

Vrednosti i principi Saveza Zelena lista Srbije

Savez ekoloških udruženja Zelena lista Srbije oslanja se na principe održivog razvoja kao na načela postojanja i delovanja Saveza. Savez je prihvatio listu i način definisanja principa određen u Nacionalnoj strategiji održivog razvoja Republike Srbije:

1. **Međugeneracijska solidarnost i solidarnost unutar generacije** – zadovoljiti potrebe sadašnjih generacija, ali tako da se ne ugroze prava budućih generacija da zadovolje svoje potrebe. Solidarnost unutar generacije postići demokratski usaglašenom raspodelom raspoloživog prirodnog i stvorenog kapitala, tako da se obezbede osnovne ljudske potrebe za sve društvene grupe;
2. **Otvoreno i demokratsko društvo – učešće građana u odlučivanju** – garantovati građanska prava, obezbediti pristup informacijama i osigurati dostupnost pravde. Obezbediti odgovarajuće konsultacije s građanima i učešće građana u donošenju odluka. Braniti stabilnost demokratskih institucija na osnovama mira, bezbednosti i slobode;
3. **Znanje kao nosilac razvoja** – promovisati prosperitetnu, inovativnu, konkurentnu i ekološki efikasnu ekonomiju zasnovanu na znanju, koja obezbeđuje visok životni standard i punu i visokokvalitetnu zaposlenost. Promovisati obrazovanje i razvijanje javne svesti o održivom razvoju;
4. **Uključenost u društvene procese** – promovisati punu integraciju građana u društvo, podsticati jednake mogućnosti za svakoga tako što će se promovisati ljudska prava, posebno rodna ravnopravnost i boriti protiv svih oblika diskriminacije afirmativnim merama za marginalizovane grupe i smanjenjem siromaštva. Razlike i podeljenost među članovima društva treba svoditi na najmanju moguću meru i stalno se boriti protiv

socijalne isključenosti ljudi i siromaštva;

5. **Integrisanje pitanja životne sredine u ostale sektorske politike** – promovisati integraciju ekonomskih, socijalnih i ekoloških pristupa i analiza, te podržati korišćenje instrumenata kao što je strateška procena životne sredine. Podsticati socijalni dijalog, društveno odgovorno poslovanje i javno-privatno partnerstvo;
6. **Predostrožnost** – zahtevati očuvanje prirodne ravnoteže kada nema pouzdanih informacija o određenom sektoru. Svaka aktivnost mora biti planirana i sprovedena tako da prouzrokuje najmanju moguću promenu u životnoj sredini. Preventivno delovati da bi se sprečili mogući znatni negativni uticaji na životnu sredinu, osobito ako bi bila ugrožena dobrobit ljudi i životinja;
7. **Zagađivač/korisnik plaća – uključenje troškova vezanih za životnu sredinu u cenu proizvoda** – internalizovati troškove vezane za životnu sredinu, tj. uključiti troškove uništavanja životne sredine u ekonomske troškove zagađivača/korisnika, tj. primeniti princip zagađivač/korisnik plaća. Tako se postiže puna ekonomska cena koja pokriva troškove proizvodnje, upotrebe i odlaganja proizvoda tokom čitavog njegovog „životnog“ ciklusa;
8. **Održiva proizvodnja i potrošnja** – poštovati uravnotežene odnose u eksploataciji prirodnih resursa i obezbediti visok nivo zaštite i poboljšanja kvaliteta životne sredine. Smanjiti zagađenje životne sredine i promovisati održivu potrošnju i proizvodnju, ali ekonomski rast ne sme da uzrokuje proporcionalni porast degradacije životne sredine.

Naš Savez deluje poštujući osnovne vrednosti koje su izraz naših zajedničkih uverenja i u svakodnevnom životu za nas igraju važnu ulogu. To su:

Odgovornost

Delujemo tako da posledice naših dela ne budu razarajuće za buduću mogućnost života na planeti Zemlji;

Efikasna upotreba resursa i prevencija nastajanja otpada

U našem radu resurse koristimo efikasno i podstičemo odgovornost prema korišćenju resursa kako prirodnih, tako ljudskih, finansijskih i tehničkih;

Prenošenje znanja

Članove i članice operativnog i upravljačkog tima Saveza uključujemo u edukativne aktivnosti koje sprovodimo. Za članice Saveza redovno organizujemo edukacije, u skladu sa utvrđenim potrebama organizacija. Prilikom primopredaje funkcija u Savezu ili rotacije organizacija u rukovođenju procesima organizujemo mentorski rad;

Aktivizam

Oslanjamo se na učešće i inicijativu naših članica, dok duhom zajedništva podstičemo na akciju i angažovanost i ostale aktere iz našeg okruženja;

Posvećenost napretku

Kritički se osvrćemo na naše aktivnosti i gajimo usmerenost ka postizanju još boljih rezultata, a sve za opštu dobrobit;

Otvorenost

Vrednujemo našu predanost da slušamo i govorimo otvoreno i iskreno, stoga ohrabrujemo otvorenu razmenu ideja uz uzajamno poštovanje i razumevanje. Otvoreni smo prema

promenama i inovativnim pristupima u postizanju naše misije i vizije;

Saradnja

Jedni drugima pružamo podršku u radu i sve naše aktivnosti marljivo realizujemo kroz zajedničku saradnju uvažavajući različitost potreba članica saveza. Kao partneri od poverenja povezujemo aktore lokalne zajednice i stremimo ka uspostavljanju ekološkog sistema vrednosti.

Analiza okruženja

U Republici Srbiji ne postoji sistematski organizovano odvojeno sakupljanje, sortiranje i reciklaža komunalnog otpada. Mada je primarna selekcija otpada u Srbiji utvrđena zakonom kojim se predviđa razdvajanje papira, stakla i metala u posebno označene kontejnere, reciklaža u praksi ne funkcioniše, tako da se prikuplja veoma mala količina recikabilnih materijala.

Rešavanje problema otpada predstavlja jedan od prioriternih problema životne sredine u Srbiji jer pogađa sve sredine i sve stanovnike. Uzroci ovog problema su mnogostruki a pre svega se nalaze u sporom definisanju i neefikasnom sprovođenju nacionalne i lokalnih javnih politika, sporom prilagođavanju propisima EU, nedostatku finansijskih sredstava za infrastrukturu upravljanja otpadom, neosposobljenosti JLS i komunalnih preduzeća, niskoj ekološkoj svesti stanovništva. Posledice su zagađenje životne sredine i negativan uticaj na zdravlje, degradacija prostora i ekonomske štete zbog male reciklaže i dr.

Na osnovu izveštaja Agencije za životnu sredinu i dokumenata izrađenih u pripremi nove strategije upravljanja otpadom u Srbiji komunalni otpad čini oko 21% ukupne količine otpada. Prema Izveštaju Agencije za zaštitu životne sredine Srbije o upravljanju otpadom u periodu 2011.-2019. , ukupna količina generisanog komunalnog otpada u 2019. godini bila je 2,35 miliona tona, od čega su komunalna preduzeća prikupila i deponovala 2,02 miliona tona. Prosečan obuhvat prikupljanja komunalnog otpada bio je 86,2%. Prosečna dnevna količina komunalnog otpada u 2019. godini bila 0,92 kg po stanovniku, a prosečna godišnja količina 330 kg. U odnosu na prethodne godine nastavljen je porast vrednosti generisanog i sakupljenog komunalnog otpada. Postoji potreba povećanja obuhvata sakupljanja otpada kako bi bila obuhvaćena sva domaćinstva.

Po morfološkom sastavu u 2019. oko 50% komunalnog otpada predstavlja biorazgradljivu frakciju koja se sastoji od baštenskog, otpada od hrane i drugog biorazgradljivog materijala, kao što su papir i karton. Ostale frakcije koje se mogu reciklirati su plastika (oko 15%), papir i karton (oko 15%), staklo (9%) i metali (2%).

Otpad od građenja i rušenja jedan je od prioriternih tokova otpada za reciklažu i ponovno iskorišćenje. Trenutno se reciklira samo mala količina ovog otpada (metal i u izvesnoj meri beton, mešani građevinski otpad i asfalt). Najveći deo otpada od građenja i rušenja odlaze se na deponije ili se još češće odlaze zajedno sa otpadom iz domaćinstava na smetlišta. Reciklaža otpada od građenja i rušenja zavisi od dobrog razdvajanja na mestu nastanka. Svako mešovito sakupljanje povećava stepen zagađenja i smanjuje mogućnosti reciklaže. Trenutno ne postoji praksa odvojenog sakupljanja otpada od građenja i rušenja, i ne postoji šema za reciklažu ove vrste otpada.

Ostaci biološkog materijala stvoreni u sektoru poljoprivrede, kao što je slama, nisu uključeni u upravljanje otpadom prema Zakonu o upravljanju otpadom. Većina tokova materijala iz poljoprivrede – biljni otpad i sporedni proizvodi životinjskog porekla – ne smatraju se otpadom. Međutim, oba toka ovog materijala, sporedni proizvodi životinjskog porekla i biljni otpad iz poljoprivrede, mogu predstavljati kvalitetnu sirovinu za proizvodnju komposta, anaerobnu

digestiju kojom se proizvodi biogas, kao i gorivo za održivu proizvodnju energije korišćenjem biomase (drvo i otpad od prerade drveta). Pored toga, kompost i digestat koriste se kao održivo sredstvo za poboljšanje zemljišta i organsko đubrivo.

Prethodne nacionalne strategije upravljanja otpadom predviđale su izgradnju 29 regionalnih sanitarnih deponija, od kojih je izgrađeno 11, a dve su još u izgradnji. Noviji concept predviđa prerastanje ovih deponija u regionalne centre upravljanja otpadom, koji se zasnivaju na mreži lokalnih transfer stanica i reciklažnih centara, sa akcentom na reciklaži a ne na deponovanju.

Značajne nadležnosti u oblasti upravljanja otpadom imaju lokalne samouprave. Gradovi i opštine su u obavezi da donesu svoje lokalne i regionalne planove upravljanja otpadom, u skladu sa strateškim dokumentima i svojim interesima i specifičnostima, da obezbede obuhvat organizovanim sakupljenjem za sve građane, infrastrukturu za odvojeno sakupljanje i selekciju komunalnog otpada, da kontrolišu i uklanjaju divlje deponije, uređuju i obezbeđuju obavljanje i razvoj komunalnih delatnosti, te da obrazuju inspeksijske službe i vrše inspeksijski nadzor nad izvršenjem propisa i drugih opštih akata iz nadležnosti lokalne samouprave.

U pripremi novih nacionalnih strateških dokumenata upravljanja otpadom identifikovane su sledeće praznine od značaja za primenu održivog sistema upravljanja komunalnim otpadom u Srbiji:

- Nisu sve opštine obezbedile uslove za korišćenje javnih usluga upravljanja otpadom za vlasnike otpada na svojim teritorijama.
- Odvojeno sakupljanje reciklabilnih materijala i biološkog otpada još uvek se ne sprovodi na odgovarajući način;
- Opasan otpad iz domaćinstava ne sakuplja se odvojeno od toka mešanog komunalnog otpada;
- Veći deo komunalnog otpada netretiran se odlaže na deponije, a znatan deo komunalnog otpada još uvek se odlaže na nesantitarne deponije;
- Ciljevi reciklaže komunalnog otpada (50%) još uvek nisu postignuti. Trenutno stopa reciklaže komunalnog otpada iznosi oko 3%.

Posebna vrsta otpada, rudnički otpad, za koji se može reći da je po zahvaćenim površinama i količinama veći problem od komunalnog otpada, u direktnoj je nadležnosti Ministarstva rudarstva i energetike. U Srbiji postoji oko 200 aktivnih rudnika kao i preko 200 napuštenih i neaktivnih rudnika sa lokacijama rudarskog otpada nastalog taloženjem jalovine prilikom eksploatacije mineralnih sirovina. Pored toga, u Srbiji postoji trenutno i 130 istražnih polja na kojima se vrše geološka istraživanja. Za područje Vojvodine realizovan je elektronski katastar rudničkog otpada, dok je za ostali deo Srbije katastar urađen ali još nije postavljen na sajt Ministarstva rudarstva i energetike. Još uvek nedostaje detaljna analiza karakteristika rudarskog otpada radi korišćenja svih preostalih korisnih supstanci iz njega, kategorizacija rudarskih deponija prema stepenu ugrožavanja životne sredine i zdravlja ljudi i utvrđivanje obaveze saniranja i rekultivacije rudarskih deponija po prestanku rada rudnika. Za upravljanje rudničkim otpadom sada odgovornost imaju Ministarstvo rudarstva i energetike, Ministarstvo zaštite životne sredine (studije uticaja deponija na životnu sredinu), Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (zauzimanje poljoprivrednog i šumskog zemljišta, ugrožavanje vodotokova), Ministarstvo unutrašnjih poslova/Direktorat za vanredne situacije (opasnost od pucanja brana flotacijskih jalovišta), kao i lokalne samouprave na čijoj se teritoriji nalaze rudničke deponije i jalovišta. Normativni aspekt rudničkog otpada regulisan je Zakonom o geologiji i rudarstvu i posebnom uredbom o izdavanju dozvola za upravljanje rudničkim otpadom, kroz koju je implementirana i odgovarajuća direktiva EU. Obaveza prilagođavanja rudnika i konačnog sprovođenja ove direktive počinje od 1. januara 2022.

Pored lokalnih i državnih organa, zainteresovane strane u oblasti upravljanja otpadom su i privredni sektor, strukovna udruženja i udruženja građana. Broj privrednih subjekata koji učestvuju u procesu upravljanja otpadom značajno varira zavisno od izvora, od 480 do 2.200 privrednih subjekata (uključuje i javna preduzeća). Najveće strukovno udruženje je Nacionalna asocijacija čistoća Srbije čiji su članovi javna i javno-komunalna preduzeća iz Srbije. Interese privatnog sektora uglavnom zastupaju Udruženje reciklera Srbije i Udruženje industrije otpada Srbije „Hrabri čistač“. U okviru Privredne komore Srbije deluje Centar za zaštitu životne sredine.

Udruženja građana koja se bave i temom otpada uglavnom nisu specijalizovana samo za ovu oblast. Brojke opet variraju, pa se mogu naći podaci da u Srbiji ima između 500 i 9.000 udruženja koja se bave ekologijom. Naša procena je da je do hiljadu organizacija aktivno i da su uglavnom usmerene na informativno-edukativne kampanje, edukativne aktivnosti/događaje i akcije čišćenja.

Organizacije civilnog društva slabo se bave problematikom rudarskog otpada i na lokalnom i na nacionalnom nivou, iako ih postojeća normativna akta jasno definišu kao zainteresovanu javnost.

U selekciji i reciklaži komunalnog otpada važnu ulogu imaju sakupljači recikabilnog otpada koji su decenijama osnova piramide za reciklažu u Srbiji. Prema izveštaju koji je GIZ pripremio 2018. godine u celoj Srbiji između 6000 i 10.000 porodica, odnosno 35.000 - 55.000 ljudi rade kao sakupljači sa punim radnim vremenom, koji ostvaruju (skoro) 100% porodičnog dohotka od sakupljanja. Podaci koje obrađuje Udruženje za reciklažu ambalažnog otpada ukazuju da od ukupne količine ambalažnog otpada prikupljenog za reciklažu, čak 87% potiče iz neformalnog sektora.

Obzirom da su dosadašnja nacionalna kao i većina lokalnih dokumenata javnih politika upravljanja otpadom istekla, očekuje nas intenzivna aktivnost u narednom periodu na donošenju novih dokumenata, ne samo na užem području upravljanja otpadom, već i na širim područjima prostornog razvoja odnosno donošenja prostornih planova koji su bitni zbog neophodnosti izgradnje obimne infrestrukture upravljanja otpadom, donošenja novih planova razvoje koji zamenjuju dosadašnje strategije održivog razvoja i sadrže kao obavezan sadržaj zaštitu životne sredine. Takođe nastaviće se i proces usklađavanja sa direktivama EU (izmene zakona o upravljanju otpadom).

No najvažnije promene se očekuju kroz prihvatanje novih koncepata cirkularne ekonomije i zelene ekonomije koje će bitno proširiti dosadašnji koncept upravljanja otpadom, kao i povezivanja ca COR – ciljevima održivog razvoja.

U dokumentu Ministarstva za životnu sredinu Mapa puta za cirkularnu ekonomiju naglašeno je da je model cirkularne ekonomije osmišljen tako da se upotreba prirodnih resursa i energije smanji na najmanju meru, ali da se istovremeno smanjuje i nastajanje otpada, zagađenje i ostali negativni uticaji na životnu sredinu. Cirkularna ekonomija ima primat u održivoj proizvodnji na taj način što sprečava narušavanje životne sredine, smanjuje zagađenje, a obezbeđuje proizvodni process kroz čiste tehnologije. U konceptu cirkularne ekonomije otpad ne postoji, već samo sirovina koja se opet može ponovo upotrebiti za iste ili druge proizvodne procese. Takodje, obnovljivi izvori energije imaju prioritet, energija se koristi efikasno, podstiču se inovativne tehnologije, zelene javne nabavke, zamena opasnih hemikalija manje opasnim, a promene u navikama potrošača su neminovne. Mapa puta za cirkularnu ekonomiju je inicijalni dokument koji će pokrenuti dijalog između donosioca odluka, predstavnika industrije, akademskog sektora i civilnog društva, u cilju definisanja budućih tranzicionih koraka i vremenskog okvira za razvoj cirkularne ekonomije. Kao jedna od mera za unapređenje cirkularne ekonomije navedena je i veća odgovornost lokalnih zajednica za preduzimanje mera koje doprinose cirkularnoj ekonomiji, promocija štednje resursa, investicije u cirkularnu

infrastrukturu.

Zelena ekonomija je mnogo širi koncept od cirkularne ekonomije i pruža velike mogućnosti za delovanje ekoloških organizacija civilnog društva. UNEP zelenu ekonomiju definiše kao «ekonomiju koja rezultira poboljšanom ljudskom dobrobiti i društvenom jednakosti, uz značajno smanjenje rizika za životnu sredinu i njenu dalju degradaciju». Zelena ekonomija obuhvata različita područja ali se većina slaže da su najvažnija područja bitna za razvoj zelene ekonomije poljoprivreda i šumarstvo, zatim upravljanje otpadom (odvajanje otpada, recikliranje i ponovna upotreba) i energetika (obnovljivi izvori energije i energetska efikasnost) kao i (ekološki orijentisan) turizam.

Kada se radi o COR – Ciljevima održivog razvoja, koji treba da budu u strateškom delu ključnih razvojnih dokumenata na lokalnom i nacionalnom nivou – novih planova razvoja, najvažniji su sledeći COR:

COR 06: Čista voda i sanitarni uslovi (obezbediti dostupnost i održivo upravljanje čistom vodom i sanitacijama za sve)

COR 07: Osigurati pristup dostupnoj, pouzdanoj, održivoj i modernoj energiji za sve

COR 11: Održivi gradovi i zajednice (posebno podciljevi upravljanja otpadom, zelene površine i dr.)

COR 12: Odgovorna potrošnja i proizvodnja – podsticanje reciklaže, smanjenje otpada, regulisanje odlaganja, efikasno korišćenje prirodnih resursa

COR 13 Očuvanje klime (hitna akcija u borbi protiv klimatskih promena i njihovih posledica)

COR 15 Život na zemlji (Zaštiti, obnovljati i promovisati održivo korišćenje kopnenih ekosistema, održivo upravljanje šumama, borba protiv dezertifikacije, zaustavljanje procesa degradacije zemljišta i gubitka biodiverziteta),

Analiza kapaciteta Saveza

Savez ekoloških udruženja Zelena lista Srbije činilo je do septembra 2021. jedanaest udruženja koja u svom delovanju pokrivaju deo teritorije Republike Srbije. U septembru 2021. primljeno je još 5 novih članica u Savez ZLS. Članice veoma značajno variraju po broju članova, godišnjim budžetima, broju godišnjih aktivnosti i projekata, vidljivosti u svojim lokalnim i široj sredini. Finansiranje članica je projektno, uglavnom od strane državnih organa Republike Srbije, međunarodnih institucija, međunarodnih programa, bilateralnih donatora i pojedinih međunarodnih i domaćih organizacija civilnog društva.

Najveći broj članica je osnovan sa širokim poljem delovanja u oblasti ekologije i zaštite životne sredine. Skoro sve članice su fokusirane na konkretne vidljive probleme kroz edukaciju dece i mladih i aktivizam. Aktivnosti u cilju razvijanja svesti o zaštiti životne sredine su, često, sastavni deo projekata koje članice realizuju. Rad većine članica usmeren jena donosioce odluka i kreiranje javnih politika, mada članice imaju limitirane kapacitete za javno zastupanje i konkretan uticaj na javne politike. Sve članice Saveza među najvažnijim ciljnim grupama navode decu i mlade, a za većinu članica učenici i mladi su primarne ciljne grupe.

Kapaciteti za upravljanje i organizacioni razvoj većine članica su, uglavnom, skromni.

Najveći broj članica ima prostor koji koristi za rad, ali nema sredstava za redovno podmirivanje troškova prostora. Većina članica nema dovoljno opreme ili je oprema za rad udruženja zastarela.

Zvaničan časopis Saveza je *Ekolist*. Savez ima veb-prezentaciju i stranicu na Fejsbuku sa više od 15.000 pratilaca. Svaka članica Saveza ima svoju Fejsbuk stranicu a jedan broj i svoje

internet sajtove..

Članice su uključene i u druge mreže i saveze: Koalicija 27, Nacionalni konvent o EU, Zelena stolica, Lokal pres, Natura 2000, OPENS, Savez izviđača Srbije, Novosadski omladinski forum NOF, Zajednica izviđačkih organizacija Srbije, Svetska skautska federacija. Jedna organizacija je akreditovana za EVS – Evropski volonterski servis.

Do početka 2021. Savez je raspolagao samo sredstvima članarine koja su prikupljana par godina. Ova sredstva nisu bila dovoljna za pokretanje ozbiljnijih aktivnosti niti su omogućavala reference za dobijanje projekata. Tek dobijanjem projekta javnog zagovaranja u okviru programa ACT- Aktivno građansko društvo (za period 1.1.2021. – 30.6.2022.) i projekta razvoja mreža civilnog društva u okviru programa EKO SISTEM (15.7.2021.- 31.12.2021.) Savez ZLS je postao samostalni nosilac projekata koji uključuju sve ostale članice. Značaj ovih projekata je ne smo u sticanju budućih referenci i većoj vidljivosti Saveza, već pre svega u tome što obezbeđuju jačanje kapaciteta Saveza ZLS i sticanje iskustva na području javnog zagovaranja i mrežnog delovanja. Uspesna realizacija ovih projekata obezbeđuje uslove i za uspešnu realizaciju novog Strateškog plana Zelene liste Srbije.

Specifični problemi i strateški prioriteti

Analiza stanja je ukazala da **građani i građanke nisu i dalje tačno, dovoljno i pravovremeno informisani** o stanju životne sredine a posebno o uticaju otpada na njihov život, odnosno o problemima, potencijalima i mogućim rešenjima u prevenciji nastajanja i upravljanju otpadom. Posebno tek treba više da budu informisani o cirkularnoj i zelenoj ekonomiji, kao i o odgovarajućim COR.

Pravni i politički okvir se sporo unapređuje, a iako su izvršena brojna unapređenja procedure učešća javnosti u donošenju javnih politika, državni i lokalni organi ne podstiču dovoljno učešće OCD, građana i javnosti u **pripremi i sprovođenju javnih politika**.

Analiza našeg Saveza i dalje pokazuje da većini **članica nedostaju kapaciteti za upravljanje i organizacioni razvoj, kao i da je smanjena vidljivost pojedinih članica u lokalnoj sredini i ZLS na nacionalnom nivou**.

Sam Savez, čije je sedište od početka 2021. u Raškoj, ne pokriva dovoljno teritoriju Srbije, aktivnosti su do početka 2021. realizovale isključivo same članice, Savez nema svoj stalni sekretarijat, istekla su programska dokumenta i dr. Deo dosadašnjeg Strateškog plana nije realizovan, posebno aktivnosti na monitoringu i evaluaciji realizacije plana.

Ove analize pokazuju da strateški prioritetni problemi kojima ćemo se baviti naredne tri godine treba da budu sledeći:

1. Proširenje područja delovanja Saveza sa upravljanja otpadom na cirkularnu i zelenu ekonomiju u skladu sa propisima i najboljom praksom u EU i svetu. Proširenje delovanja Saveza na teritorije većeg broja lokalnih zajednica a posebno na regionalni nivo Srbije.
2. Kontinuirano informisanje, edukacija i jačanje svesti građana, OCD i javnosti o ciljevima održivog razvoja, efikasnoj upotrebi resursa, zelenoj i cirkularnoj ekonomiji, prevenciji stvaranja i upravljanju otpadom, kao i o pravima građana da učestvuju u odlučivanju o životnoj sredini
3. Javno zagovaranje da nacionalni i lokalni organi vlasti uključuju građane i OCD kao zainteresovane strane u kreiranje i sprovođenje javnih politika za upravljanje otpadom.
4. Uslov za realizaciju programskih opredeljenja Saveza je neprekidno jačanje njegovih kapaciteta – zagovaračkih, stručnih, komunikacionih, organizacionih i materijalnih, što treba da doprine se i jačanj kapaciteta, vidljivosti i uticanju samih članica. Pored formiranja

stalnog sekretarijata potrebno je formirati i stalne radne grupe: za **ekonomsko pravna pitanja** koja bi pratila i analizirala dokumenta javne politike, za **tehnološka pitanja** koja bi pratila razvoj novih tehnologija u upravljanju otpadom i u cirkularnoj ekonomiji, uključujući i primenu digitalnih tehnologija, kao i stručnu grupu za **promotivno edukativne aktivnosti** koja bi razvija programe obuke građana i aktivista Zelene liste i članica.

Strateški ciljevi i očekivani rezultati

Strateški cilj 1: Doprineti povećanom aktivnom učešću građana Srbije u kreiranju i sprovođenju javnih politika upravljanja otpadom, razvoja cirkularne i zelene ekonomije i realizacije odgovarajućih COR kroz sprovođenje sveobuhvatnih informativno-edukativnih kampanja

Očekivani rezultati:

- 1.1. Unapređena informisanost građana i javnosti na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou o efikasnoj upotrebi resursa, cirkularnoj i zelenoj ekonomiji, prevenciji stvaranja i upravljanju otpadom čemu doprinosi Zelena lista Srbije putem svojih glasila i glasila članica
- 1.2. Povećana zastupljenost ZLS, članica i partnera u kreiranju sadržaja medijskih priloga kroz poboljšanu saradnju sa javnim medijima u kreiranju sadržaja o efikasnoj upotrebi resursa, cirkularnoj i zelenoj ekonomiji, prevenciji stvaranja, reciklaži i upravljanju otpadom
- 1.3. Uključeni građani u proces kreiranja i praćenje realizacije javnih politika o upravljanju otpadom, zelenoj ekonomiji i održivom razvoju tako što ih Zelena lista Srbije i članice edukuju, informišu i podstiču na uključivanje.

Strateški cilj 2: Doprinos poboljšanju podsticajnog političkog i pravnog okvira za aktivno učešće građana Srbije u kreiranju i sprovođenju javnih politika upravljanja otpadom, razvoja cirkularne i zelene ekonomije i realizacije ciljeva održivog razvoja.

Očekivani rezultati:

- 2.1. Realizovane kampanje javnog zagovaranja i analize javnih politika u kojima su članice i ZLS učestvovala kao zainteresovane strane i zastupnici stavova građana koristeći zakonske procedure učešća OCD
- 2.2. Predložena od strane ZLS i članica unapređenja procedura učešća javnosti u odlučivanju o javnim politikama i unapređenju konkretnih javnih politika o upravljanju otpadom i zelenoj ekonomiji na nacionalnom i lokalnom nivou

Strateški cilj 3: Doprineti jačanju kapaciteta, vidljivosti i uticaja ZLS, članica i partnera, kao i njihovih mreža u rešavanju konkretnih problema upravljanja otpadom, razvoja cirkularne i zelene ekonomija i ostvarivanja ciljeva održivog razvoja kao i sprovođenju javnih politika u ovim oblastima na lokalnom i nacionalnom nivou.

Očekivani rezultati:

- 3.1. Ojačani kapaciteti Saveza Zelene liste Srbije i članica za organizacioni razvoj, umrežavanje na nacionalnom, regionalnim i lokalnim nivoima, upravljanje ljudskim resursima i prikupljanje sredstava.
- 3.2. Razvijen relevantan i sveobuhvatan sistem internog monitoringa i evaluacije realizacije strateškog plana ZLS kao tekućih aktivnosti ZLS i članica
- 3.3. Povećana vidljivost i atraktivnost ZLS i članica na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou za privlačenje novih članica i umrežavanje.

Raspoloživi resursi i mogući izvori finansiranja

Sredstva za realizaciju Strateškog plana obezbediće se prevashodno kroz projekte sa kojima će Savez ZLS konkurisati kod domaćih i stranih donatora, ali se pojedine aktivnosti predviđene Strateškim planom mogu realizovati i kroz projekte samih članica.

U narednom periodu nastojaće se da se razvije saradnja sa privredom, posebno sa reciklerima i njihovim udruženjima, radi potencijalnog finansiranja projektnih aktivnosti i donacija u opremi, organizovanja zajedničkih akcija, promocije reciklaže i cirkularne ekonomije i dr.

Savez će u realizaciju projekata nastojati da uključuje sve članice, posebno kada se radi o jačanju kapaciteta, organizaciji javnih kampanja zagovaranja, učešća u donošenju i realizaciji dokumenata javne politike i dr.

Monitoring i evaluacija

Razvijanje relevantnog i sveobuhvatnog sistema internog monitoringa i evaluacije realizacije strateškog plana ZLS kao tekućih aktivnosti ZLS i članica je jedan od ključnih zadataka njihovog organizacionog jačanja i jačanja uticaja, a posebno uspešne realizacije strateškog plana.

U internom monitoring ključnu ulogu imaće predsednik i sekretarijat ZLS u saradnji sa rukovodstvima članica. Na svakoj godišnjoj skupštini ZLS na osnovu podataka monitoringa razmatraće se izveštaj o aktivnosti članica i same ZLS i posebno vršiti evaluacija realizacije strateškog plana. Podaci koji će se pratiti na nivou ZLS su su realizacija postavljenih zadataka, ostvarenih rezultata i dostignutih ciljeva strateškog plana koje će pripremati predsednik i sekretarijat ZLS a evaluirati Skupština ZLS. Članice će podnositi izveštaje o svojim aktivnostima koje su u vezi sa strateškim planom i projektima ZLS. Izveštaje će prikupljati i objedinjavati predsednik i sekretarujat ZLS a doprinos članica ocenjivati skupština ZLS. Posebno će se radi evaluacije postignute vidljivosti i uticaja ZLS i članica pratiti medijski prilozi, doprinos Eko lista, sajta OPLANETI SE i društvenih mreža, kaom I rezultati ZLS i članica u procesima javnog zagovaranja. Takođe posebno će se snimiti organizaciono stanje i kadrovski kapaciteti svake članice prilikom pripreme projekata Zelene liste kako bi članice bile uključene u realizaciju projekata, kao i koliko je učešće u projektima ZLS doprinelo organizacionom i kadrovskom jačanju, povećanju vidljivosti i uticaja svake članice.

Projektni timovi i skupština ZLS ocenjivaće sa svoje strane posebno uspešnost realizacija projekata Zelene liste Srbije.

Aneks 1 – Akcioni plan sprovođenja strateškog plana Zelene liste Srbije za period 2022–2024.

Strateški ciljevi	Očekivani rezultati	Aktivnosti	Indikatori i ciljane vrednosti	Vremenski okvir	Nosilac
Strateški cilj 1: Doprineti povećanom aktivnom učešću građana Srbije u kreiranju i sprovođenju javnih politika upravljanja otpadom, razvoja cirkularne i zelene ekonomije i realizacije odgovarajućih COR kroz sprovođenje sveobuhvatnih informativno-edukativnih kampanja	1.1. Unapređena informisanost građana i javnosti na nacionalnom, regionalnom i lokalnom novou o efikasnoj upotrebi resursa, cirkularnoj i zelenoj ekonomiji, prevenciji stvaranja i upravljanju otpadom čemu doprinosi Zelena lista Srbije putem svojih glasila i glasila članica	1.1.1 Razvijanje informativnog i edukativnog materijala o efikasnoj upotrebi resursa, zelenoj ekonomiji, prevenciji stvaranja i upravljanja otpadom	Broj informativnih i edukativnih materijala koje su razvile ZLS ili članice u Bazi podataka - minimum 5 po organizaciji	kontinuirano	ZLS i članice
		1.1.2 Izdavanje štampane i elektronske vezije EKOLISTA	6 puta godišnje štampa+ 6 puta godišnje elektronski	kontinuirano	Institut, ZLS uz pomoć članica
		1.1.3 Distribucija edukativnih materijala iz t.1.1.1 tokom aktivnosti ZLS i članica	Minimum jednom godišnje po organizaciji + zajedničke aktivnosti	kontinuirano	ZLS i članice
		1.1.4 Ažuriranje internet stranice OPLANETISE.com, sajtova članica i objave postova na društvenim mrežama	Broj postova, poseta sajtovima i društvenim mrežama, povećanje vidljivosti za 50%	kontinuirano	ZLS i članice

1.2. Povećana zastupljenost ZLS, članica i partnera u kreiranju sadržaja medijskih priloga kroz poboljšanu saradnju sa javnim medijima u kreiranju sadržaja o efikasnoj upotrebi resursa, cirkularnoj i zelenoj ekonomiji, prevenciji stvaranja, reciklaži i upravljanju otpadom	1.2.1 Upostavljanje saradnje sa medijima na lokalnom i nacionalnom nivou	Broj medija koji prate aktivnosti ZLS I članica – minimum 10		
	1.2.2 Organizovanje informativnih događaja za novinare koji izveštavaju o prevenciji stvaranja i upravljanja otpadom, cirkularnoj i zelenoj ekonomiji i održivom razvoju	Broj gostovanja u elektronskim medijima i priloga u štampanim medijima-press clipping za ZLS i članice - min 1 godišnje	kontinuirano	ZLS i članice
	1.2.3 Organizovanje press konferencije za medije na nacionalnom nivou o aktivnostima ZLS na prevenciji stvaranja i upravljanja otpadom	Video prilog na sajtu OPLANETI SE i društvenim mrežama, min 1 godišnje	kontinuirano	ZLS

	1.3. Uključeni građani u proces kreiranja i praćenje realizacije javnih politika o upravljanju otpadom, zelenoj ekonomiji i održivom razvoju tako što ih Zelena lista Srbije i članice edukuju, informišu i podstiču na uključivanje.	1.3.1 Organizovanje javnih događaja (konsultacija, rasprava, focus grupa,tribina) od strane članica ZLS	Broj različitih javnih događaja Min.2 po članici	kontinuirano	ZLS i članice
		1.3.2 Uključivanje članica ZLS i građana u radne grupe za kreiranje lokalnih planova za upravljanje otpadom i učešće u javnim raspravama za donošenje relevantnih javnih politika na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou	Broj članica ZLS koje su bile uključene u izradu lokalnih planova upravljanja otpadom i relevantnih nacionalnih dokumenata - min 5	kontinuirano	ZLS i članica
Strateški cilj 2: Doprinos poboljšanju podsticajnog političkog i pravnog okvira za aktivno učešće građana Srbije u kreiranju i	2.1.Realizovane kampanje javnog zagovaranja i analize javnih politika u kojima su članice i ZLS učestvovala kao zainteresovane strane i zastupnici stavova građana	2.1.1 Izrada analiza usklađenosti i realizacije postojećih javnih politika na lokalnom nivou	Broj urađenih analiza javnih politika na lokalnom nivou u oblasti upravljanja otpadom-u svim JLS gde deluju članice ZLS	2022	Zelena lista i određene članice
		2.1.2 Organizovanje informativnih sastanaka sa skupštinskim radnim telima za zaštitu životne sredine i komunalne delatnosti i osobama iz opštinskih uprava na poslovima ZŽS	Publikacija koja sadrži informacije o radu skupštinskih tela za zaštitu životne sredine i komunalne delatnosti- za min 5 JLS	kontinuirano	ZLS i članice

sprovođenju javnih politika upravljanja otpadom, razvoja cirkularne i zelene ekonomije i realizacije ciljeva održivog razvoja.	koristeći zakonske procedure učešća OCD	2.1.3 Organizovanje kampanje javnog zagovaranja za donošenje lokalnih i regionalnih planova upravljanja otpadom	Broj usvojenih lokalnih i regionalnih planova upravljanja otpadom u čijem su donošenju učestvovala članice ZLS - minimum 5 JLS	2022-2023	
	2.2. Predložena od strane ZLS i članica unapređenja procedura učešća javnosti u odlučivanju o javnim politikama i unapređenju konkretnih javnih politika o upravljanju otpadom i zelenoj ekonomiji na nacionalnom i lokalnom nivou	2.2.1 Prikupljanje informacija o učešću javnosti o odlučivanju o javnim politikama	Baza podataka o javnim politikama	kontinuirano	ZLS i članice
		2.2.2 Učešće saveza ZLS i članica u javnim raspravama o javnim politikama u oblasti upravljanja otpadom, cirkularnoj i zelenoj ekonomiji i održivom razvoju	Broj javnih rasprava, broj učesnika članica ZLS na njima, broj predloga upućen donosiocima odluka za oblast upravljanja otpadom, cirkularne i zelene ekonomije i održivog razvoja	kontinuirano	ZLS i članice
		2.2.3 Organizovanje nacionalnih konferencija o upravljanju otpadom, cirkularnoj i zelenoj ekonomiji i održivom razvoju	Broj konferencija, broj učesnika Minimum 2 konferencije	2022-2024	ZLS za članicama

<p>Strateški cilj 3: Doprineti jačanju kapaciteta, vidljivosti i uticaja ZLS, članica i partnera, kao i njihovih mreža u rešavanju konkretnih problema upravljanja otpadom, razvoja cirkularne i zelene ekonomija i ostvarivanja ciljeva održivog razvoja kao i sprovođenju javnih politika u ovim oblastima na lokalnom i nacionalnom nivou.</p>	<p>3.1. Ojačani kapaciteti Saveza Zelene liste Srbije i članica za organizacioni razvoj, umrežavanje na nacionalnom, regionalnim i lokalnim nivoima, upravljanje ljudskim resursima i prikupljanje sredstava.</p>	<p>3.1.1. Organizovanje obuka i konsultantske podrške za izradu strateških i operativnih planova I drugih dokumenata ZLS i pojedinačnih članica</p>	<p>Usvojena dokumenta na skupštini ZLS, broj članica koje su učestvovala u izradi, broj urađenih strateških planova i drugih dokumenata članica</p>	<p>2022 za ZLS a članice kontinuirano</p>	<p>Zelena lista Srbije i članice</p>
		<p>3.1.2. Organizovanje obuka i manifestacija za primenu digitalnih tehnologija – DIGITAL DAY, hakatoni i dr</p>	<p>Broj obuka i manifestacija, broj učesnika, broj primenjenih tehnika</p>	<p>kontinuirano</p>	<p>ZLS</p>
		<p>3.1.3. Organizovanje obuka za prikupljanje sredstava i pokretanje mogućih dohodovnih delatnosti</p>	<p>Broj i vrsta obuka, broj učesnika Min: Dve višednevne obuke za po dva predstavnika članica ZLS</p>	<p>2022-2023</p>	<p>ZLS i članice</p>
		<p>3.1.4. Uspostavljanje i/ili uključivanje u rad lokalnih i regionalnih mreža, saradnja sa dugim nacionalnim mrežama</p>	<p>Broj članica ZLS koje se uključuju, broj lokalnih i regionalnih mreža u kojima su članice ZLS,</p>	<p>kontinuirano</p>	<p>Članice i ZLS</p>
		<p>3.1.5. Prijem novih članica ZLS</p>	<p>Broj novih članica, pokrivenost teritorije Srbije</p>	<p>kontinuirano</p>	<p>ZLS</p>
	<p>3.2. Razvijen relevantan i sveobuhvatan sistem internog monitoringa i</p>	<p>3.2.1 Uspostavljanje sekretarijata koji bi usmeravao aktivnosti Saveza ZLS i članica i bio zadužen za eksternu I internu komunikaciju</p>	<p>Formiran sekretarijat ZLS, radno angažovan jedan asistent, formirane stalne radne grupe</p>	<p>2022 i nadalje</p>	<p>ZLS</p>

	evaluacije realizacije strateškog plana ZLS kao tekućih aktivnosti ZLS i članica	3.2.2 Prikupljanje podataka i sprovođenje internog monitoringa aktivnosti ZLS i članica i realizacije strateškog plana i drugih dokumenata ZLS	Godišnje razmatranje izveštaja o aktivnostima ZLS i članica, analiza pres klipinga	2022-2024	ZLS i članice
	3.3. Povećana vidljivost i atraktivnost ZLS i članica na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou za privlačenje novih članica i umrežavanje	3.3.1 Organizovanje lokalnih ekoloških aktivnosti i manifestacija za decu i omladinu na lokalnom nivou	Broj lokalnih aktivnosti - min 3 svaka članica	2022-2024	Članice ZLS (uz međusobnu saradnju i eventualnu pomoć ZLS)
		3.3.2 Organizovanje javnih događaja na nacionalnom i lokalnim novoima	Javni događaj sa brojem učesnika – min 1 godišnje	2022-2024	ZLS i članice
		3.3.3 Izrada promomaterijala o Savezu ZLS – liflet, snimanje filma o aktivnostima i dr.	Vrsta i tiraž promomaterijala	kontinuirano	ZLS